

8043

IV

Oss. I.

8743

8043

2

*Incipit prologus libri Titus Polonici et ordo
eius, qui scribitur per omnes provincias regni
Polonie. Capitulum primum.*

Non debet reprehensibile nec mirum iudica-
ri, si secundum temporum varietatem consue-
tudines et facta humana variantur, cum cui-
libet non sufficiat iurium fortitudine pascere
vel armorum firmitudine esse ornatum, si mo-
ribus et factis non fuerit decoratus. Et ob hoc
*N*os Maximus dei gratia rex Polonie una-
cum baronibus nostris multum et voluntate dei
considerantes, quod iuxta temporum antiquita-
tem in terris dominiis nostro subiectis, plere-
que cause in iudicijs non uniformiter sed se-
cundum animorum diversitatem, quamvis
super uno et eodem facto varie et diversimode
decidentur et diffiniuntur, ex qua varietate
questiones seu cause plerumque post multiplices
negotiationes remaneant quodammodo immortales
vel immemorales: quapropter omnipotentis
dei, beate virginis Marie locumque curie cele-
stis et ad prospectum, commodum et utilita-
tem nostrorum subditorum decrevimus predic-
torum iudiciorum seu causarum decidere et
evellere varietatem, volentes et statuantes, quod
deinceps perpetuis temporibus iuxta infra scrip-
ta duntaxatque statuta omnes et singuli iu-
dices terrarum nostrarum debeant et teneantur
iudicare et eadem statuta distince et firmi-
ter observare.

18. (1). *Capitulum primum.*

Plerumque fit, quod aliqui propter cau-
sas consanguineorum vel famulorum suorum
ad iudicia venientes, per strepitum et infor-
tunam ipsorum audaciam, sententiam sine
victoriam causarum consueverunt reportare,

unde super hoc providere volentes, statuimus, quod quisquam cuiuscunque conditionis existat, propter causam consanguinei vel cuiuslibet familiaris aut servitoris ad iudicium venire non presumat. Qui si contra facere presumpserit, pena, quae dicitur pentadecimae nostre camere applicande subiaceatur.

19. (2). *Ad regis presentiam qui citati negligere presumant.*

Contigit etiam, quod plures aliqui pro quibuslibet criminibus et delictis ad nostram evocationem iudicium, nominant dominos et quoslibet ipsorum superiores, allegantes, quod mandato et auctoritate suorum dominorum et superiorum huiusmodi crimina et delicta commiserunt. Horum quamvis aliquibus temporibus contra rationem fuerit observatum et huiusmodi malefactores per eandem nominationem a pena liberantur, cumque huiusmodi nominatio continet in se errorem intolerabilem ex eo, quod directe contrariatur precepto divino: unde nos attendentes, quod in suis actores termini pendunt sibi locum, statuimus, quod citati pro quibuslibet criminibus respondere non obstante qualibet denominatione predicta, etiam si super hoc privilegium nostris vel nostrorum predecessorum committitur, quae quantum ad hoc ut ferri, iusta et erronea cassamus et irritamus et revocamus atque hereditarij necnon et alijs quibuslibet questionibus per citationes in nostro iudicio nominati, si nostram iurisdictionem noluerint declinare, volentes in se accipere eandem questionem, decrevimus, quod estime predicti citati, cuiuscunque sint status vel conditionis habeantur pro convictis.

24. (3). *De infirmitatibus capitulum tercium.*

Preterea quia per frequentem pauperum infirmitatem plerumque pauperes plurima

dampna et oppressiones multiplices faciuntur, ve-
 28] licet in eo, quod cotinuatim et in turbis non per mo-
 dum iusticiarie potestatis vel aliquam nullam infi-
 quoraciones accedentes, dampnabiliter et plerumque
 absque iudicis mandato et sine culpa domini vel
 de nullanorum committere plurimorum presumunt no-
 bias: quapropter hoc super providencia volentes,
 statuimus, quod deinceps iudex vel subiudex ad
 figuracionem faciendam non plures, quam duos
 famulos cum ministeriali transmittat et quod
 sine culpa vel sine causa vel non condemnatos
 seu convictos aut in iudicio non confessos, ipse iu-
 dex non presumat vel non permittat insignorare.
 Quod si ipse iudex vel aliqui alij quamvis aucto-
 ritate vel potius propria temeritate et presump-
 tione insignorare et potius rapinas committere
 presumpserint, decrevimus decipiendo, quod pec-
 cora seu qualibet alias res ratione insignora-
 tionis ablatis et receptis, iudex domino nulle
 insignoraciones, nullanis nulle eiusdem asserenti-
 bus indebite et contra iusticiam se esse insigno-
 ratos, remota et rescante qualibet difficultate,
 eadem signora integraliter et ex toto super fi-
 deiussoria cautione restituere teneatur, tenni-
 no eidem domino nulle vel nullanis insignora-
 tis et ostendendam suam innocenciam assigna-
 to, et nichillominus vel audacia et temeritas
 insignorancium restringatur, decrevimus, quod
 dum premisso modo sine culpa insignorati pa-
 tescerint suam innocenciam, quotque perso-
 ne fuerint in dicta signoracione, iudex vel iu-
 dex, qui fuerint in mandato, pro qualibet
 ipsorum penam, que vocatur pentuadecise, no-
 nent se incursum domino nulle insignorate
 persolvendum.

25. (4). *De pena regis camere pertimente, capitulum
 quartum.*

Preterea pena, que consuevit nostro fisco sine
 nostre camere applicari, que vulgariter dicitur

sedmoresant, statuimus, quod tantummodo in
quatuor causis infra scriptis et non pluribus no-
stre camere applicetur:

¶ Primus casus est, de incendiario, ubi accusatus
de incendio iuxta formam iuris minime se pote-
rit excusare vel expurgare.

¶ Secundus casus est, ubi aliquis accusatus de
violencia sine spolio simplice strate defecerit in
sui expurgacione.

¶ Tercius casus est, ubi aliquis in iudicio iudi-
cium nostrum paripendens, cullellum, gladium
presumpserit extrahendum.

¶ Quartus casus est, dum aliquis iudicialis
et condemnatus et iussus satisfacere vel suffi-
cientem fideiussoriam cautionem prestare et fa-
cere contempserit et de iudicio per suum rebel-
lionem discesserit, non prestita predicta cautione.

Volimus ut quod premissa in premissis qua-
tuor casibus nostre camere applicentur.

1. (5). *De pecunia hereditatis obligate.*

Cum omnes constitutiones et statuta legem
imponent || rebus et negociis futuris et non pre [29]
teritis, volumus, ut omnes nostre constitu-
tiones edite nunc in colloquio generali in wy-
slicia non respiciant preterita, sed tantummodo
de presentia et futura. Unde si quis citat ad
iudicium aliquem pro hereditate in pecunia ob-
ligata et ipsum ad iudicium evocat, tunc
si reus peremptorio in termino non parebit, ac-
tor lucrabit nominatam hereditatem, pecunia
vero nichilominus restituta.

2. (6). *De hereditatum limitibus distinguendis, ca-
pitulum quintum.*

Crebra alteracione inter nostros subditos su-
per limitibus in hereditate ipsorum distinguen-
dis graves questiones suscitantur, ex quibus
expense augentur et labori nimis interdum sup-
ponantur discordantes. Et quia alius plurimorum
et plurimam inter hereditates profluit

(5) habentur, unde si quæ ville aut hereditates in,
vicem conveniunt, aliquo flumine vel rivulo me-
diante, ita, quod quilibet hereditas suam ri-
vam teneat illius fluminis aut ipsam frontem,
quod si idem fluvius obmisso frons alio
diverterit suum meatus sine deflexum per a-
lia loca, non ministerio hominis sed iustitie
propria, tunc frons alius, ubi ante decur-
sus fuit aque, pro veteris limitibus est reputan-
dus, et ibi in locum illo de utraque villa homi-
nes inhabitantes faciunt licite suas fiscalitates.
Secus autem dicimus si fluxus fluminis a pro-
prio meatu per reparationem hominis retraha-
tur, || tunc etenim decursus fluminis pro terminis
est habendus.

3. (7). *De iure militum et vexillorum fructione in
expeditione, capitulum sextum.*

Ius militare. Quidam ex nostris nobilibus cum
in castris contra hostes positi fuerint, abiecto
omni rubore cum minima strenuitate commu-
nicantes, sub nullius vexillo de nostro exercitu
se locare consueverunt. Et quia turpis est ad
hunc finem, ut machinarum, propinquaculo-
rum aut ipsius exercitus custodiam curare et
defensionem, quam ceteri fratres ipsorum sub
certis vexillis locali, secundum ordinem inter
ipsos positum facere consueverunt. Et quia tur-
pis est pars, que suo non congruit universo,

¶ statuimus, ut quilibet miles aut simplex sub
certo vexillo electo cum sua statione conquies-
cat, ut ingruente necessitate belli et dimicationis
cum hostibus, sciat capere locum pro sui vexilli
defensione; taliter volumus, quod si amplius
lates in nostro exercitu inveni fuerint, per sub-
camerarium nostrum, sub cuius potestate exi-
stunt vel sub quo degunt captivos vel capti-
vi nobis debebunt presentari, equi vero eorum
eodem subcamerario pro ipsa culpa afflicentur.

4. (8). *De vexillorum satisfactione capitulum septi-
mum.*

Quia victus iudici tenetur satisfacere de cuius

(5) || et de iudicio suum non recedere, nisi ea [30]
 lis det, in quo est condemnatus, quidam inopia
 vel rebellionis pluri, recedunt de iudicio condempna-
 ti vel nullam satisfactionem adversario redolentes:
 propter quod volumus, ut tales inobedientes de mor-
 ticia ipsorum commodum non reportent. Postquam
 victi fuerint in iudicio, ad manus suorum ad-
 versariorum ligati tradantur; et si in captivita-
 te manentes effugerint, a potestate ipsorum sint
 liberi et soluti ipso facto et omni debito, quod
 tenentur, post debitum factum, quod semper dam-
 nati solvere tenentur.

76. (9). *De lasseratorum iure et muliata ipso fe-
 cunia per modum.*

Ut noxius ludus laxillorum abiciatur, per
 quem sepius iusti patres propter filiorum excor-
 sum de bonis pelluntur absque demeritis ad
 nimiam ipsorum paupertatem, statuimus, ut
 si alicuius filius ubique parente sano existen-
 tibus, deluserit alicuius pecunie quantitatem,
 predicti ludentis parentes non tenentur ipsi
 victori pro ipsorum filio ad alicuius pecunie
 deluso satisfactionem. Item dicimus de virgileis
 si mutarent pecuniam tali filio ex parentibus
 adhuc sano, concessio facta non valeat, nec
 ad satisfactionem ad aliquam virgileis dicti pa-
 rentes compellentur. Sic etiam dicimus de om-
 ni contractu iniurio cum filio familiaris, quod
 non valet cum sit et paterna potestate consti-
 tutus, propter quod non habet alicuius domi-
 nium rei vel aliquam possessionis traditionem.

77. (10). *De ludo super || prestanciam.*

Ad precludendam luseribus laxillorum mali-
 cie subtilitatem, qui consueverunt inebriatos aut
 ad provocacionem ne deductus nascente ipso la-
 xillorum ludi fortuna super prestanciam seu cre-
 denciam de pecuniis, equis et quicunque de
 hereditatibus cribrare, expoliare, dampnare et

7.

mouere, qui sic delictis ad inopiam predicti vel
 plurimum ad vicia deteriora caduntur, propter quod
 iudicio iudicialis iuxta ipsorum demerita a nobis
 consuevit in talibus exerceri, et hunc malum vi-
 landum et quod nostri nobiles rebus habundantes
 strenuitate debiti pro defensione regni forcius in-
 vigilent, decreuimus, ut deinceps terridum noctes,
 cuius, alienigena cuiuscunque status aut condi-
 tionis existat, in nostro regno non habeat laxillos
 prestanciam, sed tantummodo pecunia pro para-
 tor. Qui si quisquam contra hoc statutum uene-
 rit temerarie, ipso iure non valeat iudicio nec ad
 aliquam solutionem seu ad satisfactionem victus
 victori tenetur, nec fideiussor datus ipsi vincen-
 ti poterit de debito ammoneri. Si quis vero sper-
 nens hoc statutum pro pecunia sic iuxta acriter
 mouerit suum debitorem cum iuribus vel eius
 fideiussorem, quocienscunque maledixerit vel in-
 prospera uerit pro debito prelibato, lociens illi pro
 sua uerecundia penam pentanaxosto que dicitur
 soluat et nostro iudicio nichilominus aliam simi-
 lem penam pro inobediencia.

96. 31] (11). *De ludis illius, qui ex patre et fratribus || non
 est separatus.*

Filius nonotum emancipatus constitutus in her-
 editaria potestate nec a fratribus pluribus vel sepa-
 ratibus, si gloriando vel laudando vel quem-
 libet alium ludum dampnosum ludendo et exer-
 cendo aliquod fecerit, talia omnia et singu-
 la per ipsum perempta, volumus et decreuimus,
 quod in ipsius partem seu sortem computentur,
 nichilominus decernentes, quod siue in taxil-
 li siue in scacis vel alia vel quibuscumque alijs
 ludis licitis, ipsi ludentibus ad pecunias, et
 quos vel alias quolibet res lucratas seu in
 huiusmodi ludis acquisitas, mouendi, feteu-
 di, requirendi seu vendicandi, non obstante
 quolibet fideiussoria cautione seu obligatione,
 penitus nullum ius ex predictis ludis sit acqui-

situm, sed duntaxat quolibet ludos haberi con-
tinuè et volumus gratia temporis dedicandi et
curia solacij et exercicij habendi.

6. (12). *De patribus et filiorum vice sigill.*

Quia filij cum patribus iurisdictione una par-
tem continentur, ideoque statuimus, quod viventi-
bus patribus filij duntaxat sigillo paterno utantur
et aliud portare vel habere non presumant.

7. (13). *De expulsiōe alicuius personarum.*

Quia omnes presertim, quod omnes laici, in-
ter quos diuitem facilius deportantur, quapropter
statuimus, quod omnes scilicet tam spiritualium
quam secularium personarum iuxta ipsorum facult-
tatem ad quamlibet expeditionem nobiscum beneantur.

8. (14). *De clericorum visitatione et cōditione.*

Cum nullus iure suo debeat defraudari et quia
plerique clerici nostri regni bona patrimonialia le-
nentes, de eisdem bonis sub umbra clericali debita
nobis et nostro regno seruicia in facienda expedicio-
ne subtrahere consueuerunt, ideoque statuimus, quod
idem clerici nostri regni, cuiuscunque status exis-
tant, predicta patrimonialia bona tenentes vel pro-
prium personaliter transire debeant ad quamlibet
expeditionem iuxta predictorum bonorum facultates,
vel eadem bona proximis suis laicis fratribus leua-
ntur dimittere et renūciare potest. Qui si
neutrū facere curauerint, predicta quolibet bona
predictorum clericorum decreuimus nostro regno
perpetuis applicanda.

9. (15). *De cōmuniōe fructuum patrimoniorum et om-
nium iudicium.*

Ita in rapinis aut in ignominiosis nostro-
rum pauperum aliquis modis obseruatur. Consue-
uerunt autem iudices et eorum officiales, ut post-
quam pro fructu in iudicio lapsi aliquos pauperes
aut nobiles insignorant, statim officia dimittunt,
iuriam gratiam cum signoratis facientes. Ad suc-
cidendam itaque hanc consuetudinem pernicio-
sam et eam corrigere volentes et prohibere

les, statuimus, ut si quis iudex, palatinus, car,
bellanus aut ipsorum officiales vel malefactorum
iudex, qui oppressa dicitur, aut alius quicumque,
quæ pro fœnis iudicialibus per eos latis aut alijs
excessibus aliquem nostrum terrigenam, diuitem
vel pauperem,obilem vel simplicem insigno
32] rauerint vel iusserint insignorare, || signora in
eqnis, pecudibus aut in alijs substantijs sic re-
cepta non distrahendo vel diuidendo, si fuerit
in estiuo tempore, duabus septimanis integris, si
autem hyemali, octo diebus illibata debent per
recipientem conservari, sine iuste signorati fue-
rint vel indebite rapina in eos commissa.
Et si extunc per illum vel illos, quorum sunt si-
gnora, pro commissis fœnis non fuerit illis, qui in-
signorauerint, satisfactum vel suam innocentiam
non ostenderit, licitum sit insignorantibus illa
distrahere et diuidere pro libera eorum voluntate.
Quod si tales iudices aut alij superiores nominati,
eorum auaricie non parcentes, infra predicta
tempora inter se diuiserint aut dissipauerint
vel etiam aliena mutant vinum vel ole predicti-
li, dampnum fasso iusta valore animalis de-
perditæ, quod suo sacramento, cum fœno pondus
rete tenebuntur resarcire. Hoc statutum salubre
propter nostrorum procuratorum rapinam enormem,
quam sepius committunt et ad iuxta eorum gerentes
extendimus sine prorogamus.

80. (16). *De militibus et nobilibus furtis et spolia commit-
tentibus.*

Sepius contingit, ut quidam de militari froza,
fua procedentes, veluti prodigij honoris et fame ipso-
rum, furtis seu latrocinia committerites, sunt propu-
qi nostri regni spontaneo voluntate ipsorum, ut si,
cui occasione habentes, flura committere non for-
midant, pro quibus incidunt in iram nostre in-
dignacionis. Tandem de commissis furtis et ceteris
actibus || molis penitencia ducti, amicorum suorum
intercessione mediante, nostram clemenciam im-

plorare consueverunt. Voluimus, quod licet nostra ira sit dimissa eis et penam nichilominus pro furis et dampnis iuris iustis illatis teneantur iudicialiter respondere et satisfacere iuxta sententiae diffinitionem per iudicem deputatum et iudicem laicum reputamus, neque alijs nobilibus, qui neque profugii exstiterunt, in fama et in sublimitate honoris poterunt adequari. Similiter illum dicimus infamem, qui occulte insidiando habitatoribus rebus, fures et profugos servat et partitur cum eis rapta et male congruita: tales non possunt se dicere probos, cum infames probi viri reputentur.

9. (17). *De tutela et querela mulierum.*

Et dominarum habitatio propter fragilitatem sexus a celibus virorum omnino sint distincti, et ne in causis nominale premant se in formis masculinorum, sanxit nostra auctoritas de presenti, ut si quia domina sine iurgo citant aut citata venerit ad terminum sibi prefixum, iudex president iudicis officialem suum cum eis adversario in hospicium ad illius domum nulli levetur, coram quibus actionem suam defensionem suam cause aduocato vel suo procuratori, cui placebit, in locum delegabit.

81. (18). *De iudeorum usura.*

Cum usurarum voragine insaciabilis sit appetitus extorsioni pecuniarum terminum non imponens // proinde statuit nostrorum baronum auctoritas, ut Turci fidei nostri veri inimici, Christianis pecuniam suorum mutuantibus, non plus pro quatuorlibet septimana exigere habent, nisi unam quartam cum prociarum actione. Et si Turci, qui per novas deceptiones ad iudicium obligationis mutuant pecuniam, sustinuerint duos annos suum debitorem pro usura accrescente et pro principali debito ad iudicium non provocantes, extunc ipso facto usuram accrescentem ulterius post duos annos immutare debent, tantum de principali sorte et usura iam aucta infra predictum tempus sint contenti, ne

que per eandem liberam obligationis soluerint obli-
gationem effectualiter | amittere aut obligati sta-
re tenere aut obsequare ipsis tenetur suam obliga-
tionem aut promissionem.

10. (19). *De cautione procuratorum.*

Quia cuilibet summa defensio non est denegan-
da, ideoque statuimus, quod in iudicijs nostris re,
qui quilibet homo cuiuscunque sit status et condi-
tionis, potest et debet habere suum advocatum,
procuratorem seu prolocutorem.

11. (20). *De diversitate procuratorum regni huius.*

Quia ex multiplicata iudicijs, prout experien-
tia nos colocuit, in causis quamvis super eodem
facto vario et diversimodo plerumque sententia
proferebatur et ideo volentes certum numerum sta-
luere iudicium et occurrere predictae varietate, sta-
luimus, quod unus in Cracoviensi et alter in Lau-
domiricensi terra iudices nostri habeantur: ita,
quod nos contingerit dum aliquam terrarum ||
earundem limites subintrare, volumus, quod in-
dex terre, infra cuius limites morabimur, in cu-
ria nostra de causis iudicare et cognoscere tenen-
tur: declarantes potestatem earundem iudicium,
quod inoleis cepit in quibuslibet causis et heredita-
rijs terminos ultra tres septimanas non possunt nec
valeant assignare, sed tantum questio fuerit he-
reditaria, iudex vel subiudex eandem questio-
nem nobis tenentur referre, cuius cognitionem
in nostra baronum nostrorum presencia volumus
et decrevimus tractari, nisi aliquo impedimen-
to eximus prepediti, et tunc sex vel ad minus
III^{or} baronibus per nos et subiudici adiungendis,
ipse iudex una cum baronibus dictis de eadem
questione seu causa hereditaria cognoscendi et
diffiniendi habeant facultatem.

12. (21). *De castellanorum potestate iudicandi.*

Item ut palatini certo numero suorum iudi-
cum sint contenti, statuimus, quod secundum
tempora antiquiora palatini Laudomirensis et

probatum Cracoviensis eorum quo suis iudi-
cibus conveniunt, deinde iudex, quod hic co-
hite quorumlibet castellanorum iudices, qui
libet duntaxat in sua castellania iudicandi
et cognoscendi habeant facultatem.

67. (22). *De privilegio iurisdictionis.*

Cum secundum patrum sanctorum decreta
lex decorat, illos privare privilegij auctori-
tate, qui non videntur in eo concessa sibi. Pro-
bate, plures sunt nostri milites ius Theutonicum
necnon habentes in multis ipsorum villis ex
nostra aut nostrorum predecessorum gratia [34]
eis facta, et tamen iure Theutonico obmisso
tantum secundum ius Polonicum se regunt in quibus-
damm, statumur, quod si in aliqua villa ab-
usi sunt iure Theutonico, amplius per ius Theu-
tonicum contra non poterint se defendere. Pro-
pter quod volumus, quod ubi crimen est com-
missum, illo iure, quo illa villa usa fuit, de-
beat iudicari sine terminari.

14. (23). *De castellanorum iudicijs assignantes.*

Quia plerumque habentes iurisdictionem vel
a casu vel pro libito sua sua voluntatis con-
sueverunt ad iudicandum acceptare vel elige-
re sibi loca quolibet indeterminata, et ideo
ut quisquis suis terminis sit contentus, statu-
mus, quod castellanus Cracoviensis duntaxat
vel in tribus locis, videlicet in Cracovia, in
in Andrecow et in Welicka debet et teneo-
bit sua iudicia pertractare, alios tamquam
a non suo iudice quicquid fuerit factum vel
iudicatum nullam habeat firmitatem. Simi-
letur idem de castellano Sandomiriensi.

68. (24). *De pena illius, qui contra suum privilegium citatur.*

Statuimus, quod dum aliquis contra suum
privilegium in quacunque causa citatur et
exhibendo suum privilegium in iudicio am-
mittit sexagenam, si ipse actor citans per ius

dicem iussus renūcerit iurare, se nesciuisse reum
fuisse privilegiatum, privilegium habuisse, teneli-
tur restituere idem actor eandem sexagenam. Se-
cus esse volumus, si iuraverit, se nesciuisse, re-
um fuisse privilegiatum.

13. (25). *De iudicij certis terminis assignandis.*

Præva consuetudine noscitur esse observatum,
quod sine temporum sine horarum differentia et
distinctione per iudices iudicia exercebantur, et ita
plerique non aliter ad causas veniebant pertrac-
tando, quam post fraudium repleti et inebriati,
propter quod iudicium parumperdunt, debilius faci-
lius opprimunt et parvis pro veritate vel proius
nullius habetur respectus: itaque ut certis tempori-
bus sine horis et debita animi discretionem iudicia
pertractantur, statuimus, quod plenius iudices
diebus terminorum a mane usque ad horam no-
nam sine ad meridiem in quibuslibet causis de-
beant presidere et causas pertractare; et si primo
die ad causam terminorum hora meridiei omnes
litigantes in causis et libris ipsorum non pote-
runt expediri, volumus, quod absque iudicij
causæ vulneracione diebus proxime sequentibus
presidendo dumtaxat ad horam predictam,
omnes et singuli litigantes debito modo secun-
dum ordinem infrascriptum expediantur. Sta-
tuimus, quod ad locum audiencie, in quo iudi-
ces presidunt, non secundum merita persona-
rum nec secundum maioritatem vel minorita-
tem causarum, sed secundum ordinem litigan-
cium tantummodo actor et reus vocati acce-
dentes, per iudices audiuntur et expediantur.
Ordinem autem nominandi litigantes ad pre-
senciam ipsorum // iudicium taliter proximus ad-
scribendum, quod scriptor causarum sub pe-
na privacionis sui officij non aliter, quam se-
cundum ordinem citacionum litigantes per mi-
nistrialem vocatos nominabit, ut prius qui
ad causam provocaverunt, prius nominentur.

et expediuntur, et qui secundo loco provocaverunt, secundoario nominantur, et sic deinceps usque ad extremos procedatur.

Quod si altera facium negligetur, sine quo, nisi casu impedita tribus vicibus se evocata presidentibus non exhibuit, mox adiecta pars de audientia remouetur et alij litigantes secundo loco inscripti nominantur et ad audientiam evocantur et nichilominus pars, que fuerat absens et tribus vicibus evocata si circa extremam horam meridiei, iudice prius surge, se violenti, secundoario tribus vicibus evocata non curaverit parere, extunc condemnatur, si quis iudex eo tempore, quo iudices president, ad locum, in quo presidebant, preterquam ad prebendam citationem vel de speciali ipsorum iudicum licentia et mandato, quavis presumptio, ne et temeritate intrare presumpserit, absque aliqua remissione pena, que dicitur pentna, recte, per iudices puniatur.

103. (26). *De testibus calumpnie expurgande.*

Martinus conqueritur de Nicolao, quod die foris in via publica de pera recepit sibi VIII scos, hoc violenter; Nicolaus vero respondit, quod in debite ipsum calumpniabat nec eandem pecuniam amiserat nec sibi recepta fuisset, nolens cum sex testibus de hoc se expurgare. Nos itaque in tali casu decrevimus, cum XII testibus et non fauoribus fieri huiusmodi expurgacionem.

104. (27). *De iuramento pecunie.*

Item Martinus deposuit contra Nicolaum, quod dum agros proprios coluisset, bursa ei dem cecidit, in qua fuerunt VI scolis; Nicolaus vero suspiciens invenit bursum eandem cum eisdem VI scolis, et eos monitos restituere non curavit. N. autem negat predictam bursum invenisse vel pecuniam habuisse. Nos itaque in tali casu indicimus eidem N. per proprium iuramentum se expurgare, ut non invenit hoc habuisse pecuniam predictam.

106. (28). *De iuramentis.*

Preterea plūm domina contra plodarium nēl
aliūm | familiarem suūm aliquod pro rebus nēl
iniurijs suis habeat quēstionis, hūc ipse ploda-
riū ille familiaris domino suo differendo iū-
ramentū, teneatū se cū VI testibz expurgare.

15. (29) *De citacionū forma.*

Quoniam ex modo citacionis nonnulla grauiamur,
na et oppressiones nostris subiudicibus et officiali-
bus peruenire consueuerant, et ideo eisdem graui-
minibus et oppressionibus uolentes obuiare, sta-
tuimus, per ministeriales siue officiales nostros si-
ue quoslibet iudices deputandos, in hūc mo-
dū formandam nēl faciendam fore citacio-
nem, quod ipse ministerialis cū solito bacū,
lo suo ad nullam accedere debeat et dominus nulle
36] pro suo quolibet excessu fuerit citandus || obui-
as eiusdem nulle villanis in pace et tranquillitate,
ad partem curie eiusdem domini nulle suo baculo
laugendo et clamando, eundem citare teneatur, expo-
nendo nichilominus, de cuius iudicis mandato et
ad cuius iusticiam et propter quam causam facit
eandem citacionem. Si autem eiusdem nulle nullani
ut ipse dominus nulle, fuerint intinuit culpabiles, vo-
luimus, quod eodem modo laugendo partem cuius-
libet nulle seu knechtone clamando faciat simili-
ter modo citacionem. Qui villani si non fuerint cul-
pabiles in delicto sui domini, uolumus et prescise pro-
hibemus, quod per eandem citacionem quomodoli-
bet non grauentur nec fatigentur, cum plerumque in
eduiū et contemptū domini nulle et ex rancore
consueuerint nullanis indebite fatigare. Alias si
contra hoc ipsos villanos contigerit citari nēl fati-
gari, decreuimus eandem citacionem pena, que di-
citur pentuareste firmari. Et eodem modo volū-
mus fieri citacionem predictam, ubi sine delicto
domini nulle, fuerint nullanis communiter nēl di-
uision culpabiles et delinquentes, ita quod ad par-
tem laugendo, quolibet ipsorum citare teneatur, ces-
sante qualibet oppressionē suprascripta.

16. (30). *De termini prorogacione.*

Preterea cum in deliberacione consistat mater
virtutum, ipsa discretio: contingit plerumque, quod
aliqui familiares nostri vel alij quomodolibet in
curia nostri constituti vel in iudicio arrestati seu in-
uenti inopinante // ad nostram vel iudicem presen-
ciam seu audienciam citantur et questiones, de quib-
us prius cognoverunt, moventur eidem: interque
utrique parte providere volentes, quod dicto modo ci-
tati cum deliberacione et discretione propositis respon-
deant et actores suis questionibus seu causis non
frustrentur, statuimus, quod cum aliquis in no-
stra curia vel iudicio inuentus, ad nostram vel
iudicis presenciam fuerit premisso modo citatus,
actor seu ipse iudex questionem seu causam ci-
tato debito modo exponere vel in scriptis tradere
teneatur et ad respondendum eidem questioni, ut
alias premissum est, si questio fuerit hereditaria
vel magna pro pecunie summa scilicet XL mar-
cis, communis terminus scilicet trium septima-
narum per iudicem eidem assignetur, alias pro
minori debito vel iniuria verbali in crastinum
termini prorogetur.

17. (31). *De finis ministerialium.*

Flebilis querela sepius recepimus, quod ministe-
riales per terram girantes, pauperes mulieres et
villas religiosarum fatigandi et vexandi adiu-
verint modo exquisitos, ita quod si aliter
nulle pauperes milites aut villam religiosam
eos pro beneplacito ipsorum officialium quibus-
libet expensis non pertractent neque procurent,
item ministeriales istos milites pauperes seu vil-
las sine culpa et sine causa et obsequio iudi-
cis precepto citant occasione vexacionis facientes,
terminos pro libitu suo involuntatis // assignantes [37.
et statuantes eisdem, et sic istos pauperes mili-
tes et villas non valentes resistere aliter vexa-
cionem, sepius de certa summa pecunie con-
ferunt. Unde nos huius vexacioni volentes obui-
are, statuimus, quod deinceps ministeriales

sub pena privationis sui ministerii et spolia-
tione omnium honorum suorum, absque speciali
mandato iudicis aliquam citationem presumant
facere, alias premissam penam et faciatem ad-
iudicationem non immerito soluerunt formidare.

102. (32). *De pecoribus, quae in annonam pelluntur.*

Ut quilibet alium indemnem vigilet conservare,
re, si aliquis alterius semina iumentis vel quibus-
libet alijs pecoribus maioribus deforcat, statu-
mus, quod pro quolibet iumento vel pecore unam
denariorum passu dampnum, cuius fuerint pe-
cora, solvere teneatur. Ad evitandam quicquid
altercationem decrevimus, quod ad proximam
castellanicuriam, siue fuerit regalis siue cu-
iuscunque iudicis eadem iumenta passu dam-
num depellendi habeant facultatem: idem ita-
lumen, quod sub testimonio vicinorum, si in
propria domo passu dampnum invenierint,
cum pecoribus per noctem servat, in crastino ad
proximam curiam castellanicam depellere tene-
antur iumenta predicta vel pecora.

82. (33). *De pena eorum, qui quercum alterius excidunt.*

Quidam de ipsorum audacia multum presu-
mentes, intrantes silvam vel garrum alicuius, pre-
ter domini voluntatem quercum excidunt meliores,
nullam penam sequi ex hoc prebententes: statuimus,
ut si quis exciderit quercum in bonis alicuius do-
mini iniusto, valentem pro axem, ut de minoribus
quercibus vel alijs lignaminibus cursum repleant,
penam, quae dicitur rest quizeven illi solvat, in
cuius dominio sint incisa.

83. (34). *De illorum, qui de nocte annonam subtrahant.*

Et licet canonica sanccio depopulationes agro-
rum multum odio habeat, tamen tenebrosas a
malo non revocat, nisi videtur loquies in collo
ipsorum et temporali disciplina infre puniantur:
propter quod statuimus, ut si alicuius militis, fre-
lati, cuius aut alterius hominis simplicis fami-
liaris frumenta de nocte unctum vel quorum-
cunque receperint, licitum sit domino frumenti

vult suis sociis aut amicis ipsum defendere, et
quod recipientium vel aliorum libere pro se tollere;
et si quempiam hunc occiderit, infamite volumus
pertransire, dominum vero, de cuius domo exiit,
nisi tales depellaciones, in penam pentuaxelle de-
creuimus incidisse, et si vulnerarent aut occiderit
frumentorum defensorem, soluat vulnera lesa vel
caput fueris vel amicus cum penis freuolatis.

84. (35). *De penis vituperij.*

Quoniam omnis scurrilitas verborum et lursu-
loquium ad rixas homines prouocantes apud vir-
tutes debet non inanimato euitari, quia non || a. [38]
liber, nisi iunctu fene quandoque aliqui in talibus
prohibentur, unde volumus, ut quispiam linguam
suam non refrenans, si nobilis nobili infropera-
uerit, asserans ipsum filium meretricis, et statum
non reuocat aut non negat, quod dixit, neque
probat esse talem, prout ipsum asseruit, pro in-
luperis illius, quod sic vituperauit, ratione pe-
ne soluat I. X. marcas grossorum, veluti ipsum
occideret. Vt idem dicimus, si matrem eius meretri-
cem nominauit et non reuocauit nec probauit,
quod asseruit, in similem penam ipsum decreuimus
incidisse; reuocando autem debet dicere, id, quod
suum locutus, sum mentilius ut canis. |

86. (36). *De pena flagre non sanguinis effusionis.*

In percussione militum et aliorum nostrorum
subditorum istum modum in penis exigendis no-
bimus obseruari: si miles militi aut nobilis
nobili flagram pederit absque sanguinis effu-
sione, nobili, cui illata est talis percussio, pe-
nam, que dicitur pentuaxelle, debeat per infe-
rentem assignari; si autem illi inferatur, qui
non habet ius militare, tunc marca grossorum
pro tali vulnere, Amethoni picro pena sese gri-
uen per percussorem debet solui.

87. (37). *De pena sanguinis effusionis.*

Ut penarum distinctio et legitima diuisio ha-
beat, quod si Ametho vulneratur cum sangui-
nis effusione aut enormiter percussus, de omni

hīs penis, vulneribus ac percussionibus || sententiā,
lis, duas partes less, lereiam autem iudicio, ubi
causa agatur, assignari demandamus.

88. (38). *De occisoribus patrum, fratrum, sororum etc.*

Et licet lex hanc ponit quam veteris testamenti
fratricidium et alia seua crimina graviter puniat
seu dampnet: cum quidam rebus hostes sanguinis
proprii et honoris legis penam minus formidantes
fratricidium committunt, sororem vel proprium oc-
cidunt, ut ex eius morte bona hereditaria lucren-
tur, volumus itaque, ut unde lucra habere cupie-
runt, inde damnis affligantur et puniantur, omnes
regnicole et nobiles nostri regni fratres, sorores aut
propriis consanguineos interimentes, non habentes
proles vel habentes, in hereditaria successione mul-
tū accessum oblinuerint, quinque sententiāmus,
ipsos et ipsorum filiarum privamus omni le-
gitima latius hereditatum portione, in quibus
bonis siue hereditatibus alij consanguinei licet re-
motiores in linea, obtineant successionem, quos
in aggravatione culpe ipsorum inhumanita-
tem criminis omnes fraticidas et patricidas
infames pronunciamus et inhabiles ad ali-
quos honores promovendos.

20. (39). *De citationum munijs.*

Possibilitas rationis hoc dicat, quod iudices
pro exercendis suis iudicijs habeant certos suos
ministeriales seu officiales: quapropter statui-
mus, quod penitus nullus iudex per aliquam
39] aliam personam, quam || per certum suum offi-
cialem seu ministerialem faciat et expediat suas
citationes, excepto hoc, si aliquod crimen in iu-
dicio vel circa iudices recentis et de novo com-
mittatur, tunc pro huiusmodi crimine per quem-
libet familiarem licet fieri citationes.

21. (40). *De citationum forma standi.*

Preterea quandoque presidentes, quandoque i-
proprum officiales vel noti aut eorum familiares
aliosque maliciose laboribus et expensis gravare
volentes, pro vexatione redimenda aliquid in

pecunia aut alij rebus exquirere ab eisdem cu-
pientes, quoniam pemptis nihil habent cause quest-
ionis adhibere | eisdem, faciunt et procurant diuer-
sas citationes. Idcirco statuimus, ut quicumque
citeretur vel citari procuraverit aliquem sine be-
yillimo colore vulgariter forensi potestate, taliter
citato ipse citans vel procurans eandem citationem
vulgariter pempta esse forensi solvere tenetur:
prohibentes castellanis et quibuscumque iudicibus
seu iudiciis, quod deinceps sine certo acto-
re et causa expressa non dent aliquas citationes.

22. (41). *De hereditatum citatione.*

Item alium aliquis pro hereditate citatur et
comparatur in iudicio plurimque maliciose opponit,
quod quis Petrus vel Johannes in parochia vocatus
est constitutus et sit coheredes eiusdem hereditatis
quoniam ius forte nihil iuris habebat ad eandem, ideo
dicit se non teneri respondere pro eadem hereditate:
quapropter statuimus, quod talis Petrus vel Johannes
in iudicio nominatus, de mandato iudicis in ali-
quo loco curienti vel circa parrochiam, de qua
est hereditas, pro qua eadem questio movetur, per
ministerialem tribus vicibus proclamando ad pro-
secutionem seu defensionem cause ad certum locum
et terminum debeat citari. Quo non comparente, ex-
tunc ipsius absentia seu contumacia non obstan-
te, ad defensionem seu diffinitionem cause licite
procedatur.

105. (42). *De poma illorum, qui fructifera vel bora succidunt.*

Statuimus, quod pro qualibet arbore fructifera
seu pomifera succisa XII grossos vel XL grossos
dampnum exsolvantur, pecunia XV passo dampnum.

89. (43). *De plantis cuius exstirpandis.*

Statuendo decrevimus, quod si aliqua planta
sive iam interit et radicate exstirpatur et exstir-
patur, etiam si fuerint proprie ipsius exstirpan-
tis, medio esse earundem plantacionum dimittit,
vel in solo sine in are sub pena sex marca-
rum tenetur.

90. (44). *De illis, qui non aliter recipit involuntarius.*

Item si quis propria auctoritate et inuolentes
mantellum suum proprium uel quamlibet aliam
rem propria auctoritate uel proprio iurino suo
uel cuiuscunque receperit, iure non restituendo i.
40] suum mantellum uel quamlibet aliam || rem,
cum pena VI marcarum restituere teneatur.

91. (45). *Qui seminat agros alienos.*

Aliquis excoleat et seminat agros alterius vio-
lenter, semine eorundem agrorum correat cum
pena quindecim.

92. (46). *Qui boves recipit alicuius inuolentes.*

Cum alicui III^{or} boves inuolentes percipit, recep-
ti et de huiusmodi uolencia fecerit protestacionem,
voluntis, quod pro huiusmodi negligencia bovm
et laborum pro qualibet septimana quatuor sco-
los dampnum et iniuriam passu cum pena XL
et iudicio alia XV pro pena satisfacere teneatur.

93. (47). *De cursu feni et rapa agrari inceptis.*

Item pro cursu feni inuolentes recepti III^{or} gr. cum
pena XL eidem iniuriam et dampnum passu et iu-
dicio XV satisfacere teneatur. Item pro rapa una

94.

cuiuscunque agrari in die recepta, pena iudicio
VI marcas et passu dampnum XV; si autem leni-
ter pro uolencia recipitur, debet esse iurium. Item
pro rapa et cunctis sine hyemaliu decreuimus
una inuenta diu recipitur ad cursum, violen-
ciam, diu in penderibus, iurium esse declaramus,
idcirco ad receptionem feni exteuerunt.

¶ Item domus, qui palatice dicitur golomanda,
si in vicino domini sui fecit aliquod dampnum
uel iniuriam, dominus ipsius pro ipso satisfacere
teneatur. Item cum pauper homo alium
pro uolencia sitet, alius de uolencia per testes
habet et debet expungere, alius uero uolencia
qualitatem || de qua pena est nullandus.

95. (48). *De reprobatione sententiarum.*

Cum aliquis arguit seu proferat sententiam
castellani baronibus, quod uolentes dicitur na-
reque non magnum, propter curias, castellano

autem Sarracenis et alijis gentibus multitudine
 mas, autem quidam gentes multitudine, iudicium
 Sarracenis et alijis gentibus multitudine, sub
 iudicium gentes multitudine subarmamentis per II mas,
 eis, comensum istum primum per VI. scotos, iudi-
 cium Sarracenis per primum primum, autem
 notario iude gentes multitudine alijis gentibus, iudicium
 iudicium et alijis gentibus. per VII. mas
 utique omni, autem Sarracenis et alijis gentibus et alijis
 quam multitudine admittitur, et alijis et alijis
 ne tenetur.

97. (49). *De iudicio militis percutit.*

Militi pro una lingua vel pluribus a metho-
 ne XV. pennis percutit et iudicio XV; si vero percutit
 cum baculo et orienta sicut et pro multitudine glia-
 stiali, declarandum satisfaciendum; militi re-
 no pennis stichle LX. mas. sarracenis XXX mas.
 militi orato de stichle vel amelone XV mas.
 pro capite. Item militi stichle pro ulnere X
 mas. sarracenis V mas. stichle et amelone pro
 his militibus III mas. pro paludibus stichle
 percutiendos.

65. (50). *De iudicio iude.*

Ex lege imperiali circa luce nobis concessit, qui
 morte in secundum et existeres voluntarij domorum, 41.
 heretorum aut quorumvis bonorum morte excludi
 et infamiam puniuntur, quibus etiam inuentis
 si ad ecclesiam fugiant, patrocinium nullum de-
 beant in hac autem propter transgressi criminis
 severitatem. Consueverunt tales omnes, pro manibus
 effugiant iudicio, ipsos pennis multitudine, ut filii,
 minime in civitatibus sed in villis Francigenarum
 permanere, ut acciderent propositum contra eos cum
 dant per iuris officium decessum, et sic re-
 pennis saltem multitudine etiam puniunt in
 pennis. Unde et multitudine bonorum decessum
 excludunt, acciderunt de | de crimine innocentis sine
 existeret et inveniunt in civitatibus cum nullis
 pennis, extra pennis proprium. Sarracenis tra-

tentur et in iure Polonico laudum coram iudice, et competenti tenebuntur respondere, sentenciari et finiri fene digna debebunt in suis exigentiam criminis et eius probationem.

66. (51). *De mulierum et virginum oppressoribus.*

Re vera non solum a malo, sed ab omni specie mali quicunque vinculum sub lege necessarium est abstinere, per quod refrenatur malorum audacia, ut iustorum innocentia libera consistat. Cum quidam ad felicitatem corporis suum ut plurimum probabentes et lasciviam vitam gerentes, deum non timeantes nec temporalem penam formidantes, virgines stuprant, mulieres polluant violentes, ut quando infestantur ab eis in recenti, iure Theodunico volunt se lucrari, ut facilius placidant committi criminis actionem: visum est illis nostris nobilibus in colloquio generali, quod et pro de criminis perpetratione executionem, ut tales oppressores virginum et mulierum, si proclamaverint in recenti, iure Polonico coram iudice competenti teneantur respondere et finiri iure communi criminis qualiter.

64. (52). *De querela rei et actoris.*

Cum actor forum rei undique sequi debeat, volumus, ut si quis in iudicio Theodunici contra rem suam actionem dirigat et proponat, reus actionem ibidem super alia questione simili vel inequali reconvenire non poterit, sed suam causam aut libere coram iudice competente, cum voluerit, agitat.

166. (53). *De terminorum prolongatione impedimentis.*

Contingit sepius, quod Re. citat. To. Volens terminos reus vel per se vel per suum responsalem in primo et secundo termino facit et procurat dilationem, in termino autem peremptorio, eisdem partibus assignato Re. actor per infirmitatem, aquarum inundationem aut captivitatem aut similem causam petit, in huiusmodi causa fieri dilationem, parte adversa postulante, quod

propter easdemque rationes, cum sit promissa
nisi terminis, diffinitione et indicari, manifestum
est, in tali casu, non esse et receptis iure super
huiusmodi impedimento minus terminis partibus
applicabilis. //

142.

23. (54). *permacidus*.

Experiencia nos docuit, quod cum locumque
non continuas, vel ipsi continuas machinamur,
cum excedendo pro continuas sumuntur et gra-
uantur, videlicet eo, quod cum aliqua villa in-
signoratur, ibi ex bonis fuerint recipiendi, triqui-
ta vel LX recipiebantur, et antequam ad locum
alebicum spectarentur, per medium rapine in non
modicum pauperum destructionem quodammodo
et contumaciam. Tunc statim, quod per primam
continuam pauperum ministeriales cum duobus
pauperum iudicibus ad iudicium accedunt sicut alijs pro-
missum est, cum dominus ante iudicium pauperum
erit, in iudicio bonis statim et insignoratur; si au-
tem dominus exierit et pauperes et ceteri continua-
ces, quodammodo eorum tantum modo in uno loco in-
quiritur, et item de ceteris pro secunda continua-
cia facientium et obediendum. Si autem tertia
dominus fuerit non cum pauperum continuas, de-
creta, quod continuas eorum, pro qua dicitur
aliter esse statim, perlet et ut ea cadat pro contin-
cia iudicantur: docimur, quod dicti boni in-
signorati per ipsos iudices in estate dictis repiti-
mur, in quibus non solum dictis utique aliter
iudicantur deinde obediendum. Tunc et de ceteris
et, quod dicti boni insignorati sunt non cum iudicibus
continuas tantummodo velis et iudicibus appender-
unt. Statim et statim, quod per dictos mini-
steriales repiti per iudicem // et statim in primo
rationem cum iudicibus ipsius insignorati per
dominam aliter et iudicem non solum in-
quiritur dicta promissa limitacionem vel ipsos
signorati velis per eadem dominam cum iudicibus
non in villa vel male villam sed in via vel in
ter recipiuntur, statim et reuelationem eorumdem

sumendo, volumus, quod pena, quae dicitur pentna-
restē, idem rebelles nobis et iudici solvere debeant,
tū et nichilominus cū alia pena pentna restē
eandem pignora denegata vel violentē, aut alia in-
legaliter assignare debeant. Qui si in causis pri-
vatis predictis et in satisfaciendo de penis pre-
missis fuerint dolosi et rebelles, ita quod iudex
forte non sufficiat propter potenciam potius ad
sumendum et ad pignora solvenda eorundem, volumus
et decrevimus, quod pena, quae vocatur sedmze,
sancti nostre camere applicande sumantur.

26. (55). *De contumacia rei et actoris.*

Actor procurat ad causam reum citari, in ter-
mino comparente actione vero corporaliter se ab-
sentante decrevimus, ob contumaciam actoris, quae
est maior rei, ipsum reum causam obtinuisse. Si
autem reus non curaverit parere sibi termino as-
signato, actore per se vel nuncium comparente, de-
crevimus, quod pro huiusmodi contumacia reus
pena aliarum bonum mulceretur.

27. (56).

(5).

43] Licet in pluribus casibus celeritas commendatur
cum eadem celeritas in iudicijs de causis expedien-
tis // rationaliter quandoque est restringenda ex
eo, quod iudicantem oportet cuncta rimari: ide-
oque statuimus, quod si aliquis super capitali
hereditaria questione primo et secundo et tertio ci-
tans, non comparuerit contumaciter sibi termino as-
signato, ob contumaciam eiusdem citati actor in
tertio termino per iudicem discernatur et diffiniatur
in veram possessionem eiusdem hereditatis mitten-
dis, pro omni iure eiusdem hereditatis et ipsius quor-
libet venditione per iudicis sententiam dictum re-
us discernatur et pronunciatur cecidisse. Si autem
questio fuerit personalis, facta pro debitis vel qui-
buslibet rebus obligatis, primo, secundo, tertio ter-
mino citatus contempserit vel neglexerit in termino
sibi assignato // parere, decrevimus, quod contradi-
tor quantumlibet rerum obligatarum fore tertium
terminum per sententiam iudicis distrahendi et

alienandi auctoritate iudicis seu auctoritate
iustitiae, ita tamen, quod si per aliquem de
se et auctoritate iustitiae promissa minoris valo-
ris inveniantur et existant tempore alienationis,
etiam si fuerit pecunia creata simpliciter et ipse
creditor pro summa pecunie per ipsam creditam
simpliciter et sine aliqua conditione, tamen quia
predicta summa pecunie recipit sufficienter si
de et non alij idem creditor de sui negligencia
debuit inspicere.

¶ Sed si conditionem creditor expresserit circa
res obligatas maioris vel minoris quantitas, si
pro minori pecunia res obligatas alienaverit
debitor per iudicem debeat creditore pecunie
summam implere. Si vero pro maiori summa
pecunie res alienaverit obligantes, residuum, quod
quid fuerit ultra summam creditam, debitori
creditor restituere teneatur.

28. (57). *De iuramento et de iuramentis.*

¶ Preterea ut calumpnijs via precludatur, statui-
mus, quod si aliquis alius bonae fame in iudicio
pro quibuslibet vicariis evocatur, actor teneatur
quod vixerit, approbare, alias reus tantummodo

29. proprio iuramento se iudici expurgare. Item si
aliquis fuerit civis parochie seu discretus et
de quibus appellationibus reus aliquis alium in iu-
dicio voluerit evocare

¶ Statuimus, quod infra annum tantummodo
inculpatus de quibus haberi evocandi vel evoca-
di facultatem.

¶ Si vero anno elapso questionem eandem mo-
verit movere, quod tunc rationabiliter attente,
per idoneos testes teneatur comprobare.

30. (58). *De iuramento et de iuramentis.*

(5) utitur in favore pignoris, ita
tamen, ut si aliquis cuius est creditor fautor
vel alias propter aliquam rationem ad prestantiam
dederit aut minus concesserit propter aliquam obli-
gationem, in qua constaret debitum cuius agens
pro debito suo proderet per testes talem con-

traculum inicium, probant iudicialiter obtinebit.

¶ Alias reus negans delictum per proprium iuramentum prestitum ab infelitione angustis absolvetur.

31. 44[59] *De nobilitatis testimonio.* ||

Nobilitatis stirpes ex progenitoribus earum originem semper dicunt, quarum progressum, nati de genealogia, approbare eorum fidei testi-
monio consueverunt. Si quis itaque dicat se no-
bilem et ceteris nobilibus hoc negantibus assertat
se fravem, ad probandum sue genealogie nobili-
tatem tenetur indicere VI. nobiles viros de sua
stirpe gentes, qui iurati dicant, quod ipse fra-
ter sit eorum et a domo et a stirpe ipsorum per-
petua procreatus.

32. (60). *De militum vulneracione.*

Percepimus, quod Petrus insequendo Johannem
graviter in platura vulneravit, quod cum Johannes in
iudicium devinxisset, Pe. licet confiteretur se Johan-
nem vulnerasse, tamen asserbat se hoc fecisse ex
inicio ipsius Johannis, qui ipsum Pe. prius vul-
neravit, quod idem Pe. asserbat se probaturum.
Nos itaque in tali casu decrevimus, ipsius Johan-
nis probationem fore admittendam super eo, quod
in platura Petrus, dum ipsum Jo. insequeretur, vul-
neravit, cum dictus Petrus non vitam defenden-
do, sed iniuria sibi aliam illatam ulciscendo, Jo-
hannem vocetur vulnerasse.

33. (61). *De furdina mellis inculpacione.*

Item Pe. Johannem traxit ad iudicium, asse-
rens, quod apes seu mellificia ipsius Pe. tempore
re nocturno furum ad domum suam deportaverat,
quod offerbat se probaturum; Johannes vero dis-
putabat se hoc fecisse, sed dicebat, proprium su-
um mel, ut decuit, ad domum suam deportasse.
Tandem quod Pe. iudicem pluris interrogatus ||
si per eos, qui iudicent apes seu mellificia i-
psius Petri per Johannem recipi et ad domum
suam deportari, intencionem suam posset pro-
bare, Petrus respondente, quod tales testes se de-

nisi nullo modo potest habere in se itaque statim,
eandem decernimus, in tali casu iuramentum in se
non dūm iuramus, si fuerit aliud bene facere, pro
extinguitione uterentur, quod proprium est iuri non
deponendi.

34. (62). *De testimonio illius iurantis.*

Interdum de causa Johanna deponit cum
querela, quod sibi III^{us} vulnera intulisset. Johanna,
res vero probat, se hoc decisse se eo, viam manu
armato, clamum ipsius Johanne inuaserat et in
corolem inuisione matrem vel sororem vel neco-
ram vel filios sibi vulnerasset, quod rostrum
licet per ministerialem conspectum et iuramentum su-
um obtulisse se probaturum, tamen item in-
materialis interrogatus se per iudicem negavit,
se predictum vulnus matri suo illatum per al-
ios ydoneos testes, qui dictum vulnus viderunt
et conspexerunt, offerrebat se probaturum. nos
in tali vel in simili casu decernimus eundem
Johannem ad procedendum predictos testes se
se admittendum.

35. (63). *De iuramenti admissione et processu.*

Interdum debitor deponit de Johanne, qui
ipsum vulnerasset, Johannes vero constanter
negabat, quod de se ipsum vulnerasset,
quod offerat se legitime probaturum. Nos i-
taque in tali casu decernimus || distinguendum, [45
quod si intentione et discordia Johannes asser-
uit, de se ipsum vulnerasse, tunc Johannes pro-
bationes sunt admittende; si autem extra om-
nem contentionem et discordiam de se ipsum vul-
neratus, tunc ut est moris, vicinibus debitor iura-
mentum admittendum.

98. (64). *De prati pactione.*

Berolensis deponit querelam contra Andream,
quod pratum ipsius sulcavit, Andreas autem li-
cet sit confessus, predictum pratum se sulcasse,
tamen adiecit, quod idem pratum selectus
Berolensis pro certa pecunia sulcandum sibi ven-
diderat et pro parte prati pecuniam sibi ven-

darum ab ipso receperet, quem laicum mortuum
se attenebat. Nos autem considerantes confessionem
ipsius Andree et non mortem ipsius videri, in
tali casu inducimus eandem Andree probare for-
li vendicionem et empcionem.

99. (65). *De vulneracionis confessione.*

Item Beroldus contra Andream deposuit, quod
ipsum vulnerasset, Andreas confessus est ipsum B.
vulnerasse, dicens, quod hoc fecit volens in ludis
et solaciando sanguinem suum et punicum cum a-
mico. Nos iudicantes ipsius Andree confessione, ut
ludentes, quod ludis non debeat se extendere ad
aliquam lesionem seu offensam, ipsum Andream
in tali casu decrevimus, Beroldo ad vulneris sa-
tisfactionem condempnandum.

36. (66). *De testibus producendis.*

Per experientiam didicimus // quod sententia
excommunicationis in testibus indicendis mali-
tiose plerumque consuevit offendi, ex qua of-
fensione nullulabat offensus iuramentis. Unde
circa eandem exceptionem sic diximus statu-
endum, quod cum aliqui prius testibus pro-
ducendis fuerit obiecta exceptio excommunica-
tionis, producens testes eandem obque sue cau-
se vulneracione alios si potest, nominandi et
producendi plenam et liberam facultatem.
Si vero non poterit alios testes nominare vel
habere, preterquam eos, quibus obicitur sen-
tentia excommunicationis, volumus, quod
cuius fuerit sententia excommunicationis, debi-
to modo, scilicet cum sufficiente cautione iu-
ratoria vel fideiussoria de faciendo vel satis-
faciendo cum omni reverencia requiratur et
petatur, quod eisdem testibus excommunicatio-
nis vel prohibendum tantummodo testimonium
et subiciendum veritati, ne veritas opprimatur,
beneficium absolutionis impendat. Quod si excom-
municator premisso modo petitis pro testimonio
prohibendo denegaverit beneficium absolutionis
cum huiusmodi postulantes veniant et absolutio,

nam quantum ad deum censeantur absoluti:
voluimus et decrevimus, quod extunc perquisiti ali,
quia cuius conversatione testimonia eorumdem
testium per iudicem recipiuntur et habeant ipsi
eorum testimonia firmitatem.

37. (67). *De testibus consanguineis.*

Cons. domum vendicabat a Dominico et ad || [46.
probandum suam intentionem Cons. II. testes iux,
la iudicis mandatum produxit, quorum primus
testis fuit Jacobus patruus ipsius Cons. et modicus.
Ipsa et confessor amicaliter alios in eadem cau.
sa, quem ipse Dominicus, dum testes secundum
in iudicio neglexit nominare et de huiusmodi
consanguinitatem, itemque circa tertium iuramen.
tum predictus Dominicus testimonium predicti
Jacobi propter predictam consanguinitatem con.
stanter asseruit non valere et sic dicebat se cau.
sam eandem obtulerunt. Hic itaque consideran.
tes, quod amicales confessores sui predictos
res consanguinei esse consueverunt, decrevimus
in tali casu predicti testimonium Jacobi patris
pro Cons. valere.

38. (68). *Apud alios in via res suas receperit.*

Legimus deposuit cum quereba, quod cum in
via videtur iussit, talis superueniens taliter
dominanti recepit gladium et peram, in qua
querebat III scuti, et quantum gladium et pe.
ram sibi restitueret, tamen III scutos non resti.
tuit, ipse pro se recuperavit. Talis iure recte,
quoniam de gladio et peram confiteatur et se ea.
dem restituisse, cum predictis res scolis alij
testibus. Tunc nos attendentes, quod nullus de.
bet res alicuius arreolare olivum invito nec ro.
gatus, predictum quidam in simili casu de.
crevimus, hoc videtur iudicium ad iuramentum.

39. (69). *De canis incitatione.* ||

Item legimus conquisitum esse, quod canis tal.
canis de incitatione seu insultatione ipsius talis
morsu taliter lesit et mortificavit, quod ille morsu
ostendebatur et periret et se ostendit. Talis

eandem impulsione[m] seu incitationem canis, dis-
fidebatur, et quia liquidus p[re]tor hoc non poterit
probare, nos in tali casu declaramus, quod Falco
per iuramentum proprium debebat se exsurgare.

74. (70). *De lite noctis tempore et candele extinctione.*

Episcopus deposuit liquidum contra Falconem, quod
cum in domo ipsius liquidum facta fuisset in m[er]sore
contencio, ipse Falco superueniens, candulam ex-
linxit, quia extincta ipse liquidus nescit nec scire
potest, per quem in illa contencione fuerit vulnera-
tus; Falco vero licet extinctionem candele confite-
tur, tamen ipsum liquidum se vulnerasse dissipabat.
Nos itaque a predicto Fi. iuramento recepto, quod
in predicta extinctione candele nescit, per quem
fuerit vulneratus, predictum Falconem, quia
candulam extinguendo, vulnere prestat[ur] occasio-
nem, in vulnere duximus condemnandum.

75. (71). *De pastoris custodia et iuramento.*

Preterea de villanorum deposuit liquidus, quod
vitem ad gregem impulsam et custodia[m] pastoris con-
missam, e grege non rehabuit iteracionem ean-
dem; pastor vero precebat, se eandem vitem una
cum alijs ad nullam reducere. Nos itaque in
tali casu simili pastorem decrevimus iurare, quod
vitem ad nullam reducere.

71. (72). *De expurgacione*

118 viri famosi et iuste iurantes aliqua specia-
li prerogativa apud nos inter ceteros nostros fi-
deles consueverunt, statuimus, de nostrorum bono-
rum voluntate, ut si quis miles aut alius vir
nobilis, cui aliqua questio furti nunquam in
iudicio[m] mota fuit, de crimine furti aut latrocinij
accusetur, ipse sibi sit propter bonam presumptio-
nem habitam de ipso apud vicinos, per proprium
iuramentum probationem a tali actione se exsurgare.

69. (73). *De villanorum reuocacione a bonis villis*

Cum expiracione subditorum bona domino
rum reuocari desiderantur, in illa causa legit

luna ad hoc heruodente, visum fuit baronibus no-
stris hunc periculo non requiri obviare, propter quod
nostra voluntate est institutum, ut non prius dices,
homines aut incole de una villa insimuliter possint ad
aliam villam recedere, nisi unus vel duo preter de-
minij illius, in quo degunt, voluntatem, nisi in cas-
ibus hijs exceptis, ut, si dominus ville opprimat di-
litum, aut uxorem sui amissionis aut per excessum
sine culpa heredis ibidem bonis ipsorum defraudetur,
aut in sententia excommunicationis per annum
durent sui domini ex delicto. In talibus casibus non
solum III vel III priusdem || ville incole abire pos-
sunt, sed omnes inhabitantes recedunt, quo placebit.

70. (74). *De etate fuerit et negligentia.*

Similiter infantibus ad duodecim annos edu-
catis, si tempore infancie per quamvis infamiam iniu-
ria fuerit illata aut patri ipsorum hunc mortui,
possint illam violentiam, pro qua agere non
valebant propter defectum etatis contra ipsos in-
pedientijs seu iniuriandis, exceptio prescriptionis
affonari non poterit, nisi hunc legitimum etatem et
eis compleatur tempus delictum, agere neglexerint.
pro iniurijs olim eis illatis, cum obtulerit eis ex-
ceptio prescriptionis propter negligentiam allegatam.

38. (75). *De hereditatis impetitione.*

Cum prescriptio propter seignificum et feodificum
dominorum sit instituta, decrevimus et statuimus,
quod si aliquis credit et reputat, se habere aliquod
ius ad aliquam hereditatem, quam aliquis presen-
cialiter possidet, si infra III menses tempore facis
et concordie sustineat et probat, ipsum possessore
non possidere eandem hereditatem pacifice et quie-
te, ita, quod sibi licet presenti et cuius presentiam
suis sufficientiam habuit, non moueat aliquam
questionem, et tunc

(s) iure et mendica

39. si non eandem hereditatem eandem reciderit. Si
autem in obligatione aliquis teneat aliquam he-
reditatem, decrevimus, quod ipsa obligatione
non existente seu deficiente, quilibet ipsius con-
sanguinitate vel affinitate propinquorum coram [48

in iudice nostro, si ipsius cofiam habere potest, vel, eandem in parochia eiusdem hereditatis obli-
gato publice faciat ad minus semel in anno
protestacionem vel in colloquio generali, quod
dicta hereditas in tanta pecunia, fructus est vel
fuerit in facto, sit obligata. Faciendo huiusmodi
protestacionem dictus obligans vel proximior i-
psius vel premissum est, infra XXX annos redi-
mendis, liberandi ad predictam hereditatem fle-
nam ac liberam facultatem. Quod si non cura-
verit vel neglexerit per continuos XV annos dic-
tam facere protestacionem, ab omni iure here-

40. ditatis sic obligate renunciat se cecidisse. Si vero
sit mulier maritata et aliquam hereditatem,
quam pater et credit ratione doli vel quolibet
ad se pertinere, si infra X annos non curavit,
vel vel neglexerit pro eadem hereditate questio-
nem intentare, ita quod infra tempus idem
pater et concordie faciat possessorem quiete
possidere, extunc decrevimus, quod eadem
mulier ab omni hereditate predicta se agnoscat

41. cecidisse. Si autem fuerit vidua et eodem modo
dicit se et asserit aliquam hereditatem, quam
aliquis possidet, ratione doli vel quolibet alio
iure ad se pertinere et infra VI annos tempore
pater et concordie sustinuerit et passa fuerit
eundem possessorem ipsam hereditatem quiete
possidere, decrevimus, quod extunc ipsi possesso-
ri ratione prescriptionis // in eadem hereditate
plenum ius sit acquisitum et mulier renunciat se
ab omni iure hereditatis cecidisse. Volumus et
declaramus, quod premissa prescriptionis tempore
pater et concordie non dicant sibi locum, tempore
autem guerrarum sine discordiarum nullatenus
sibi locum debeant non dicare, sed cum oportebit
de subditi venientia, eundem fraudare iuxta dis-
cordiarum et guerrarum quolibetam sicut et capit-
uli per Statuta nullam volumus prescriptionem.

108. (76). De bonorum et hereditatum divisione et re-
nuncie.

Cum omnia dissensionis et discordie sit materia
communis, in qua etiam fratres vel germani exi-
stentes ad rancorem seu iram non medicas sed
provocantur, ut quas circumstantes homines ipsi in
periculum incidunt vite utriusque, consueverunt
ut plurimum homines vivere et stare in proprijs
domibus separant, de parte bonorum sine here-
ditate, que ipsos contingit, habita divisi-
one in vicem ipsorum amicis mediavitur, ac-
cet ad principem notitia ipsius deducta,
sed quia sepe contingit, quod ex aliquorum
vita activa et bona provocatione negligenter
et ratione dissoluti omnia propria ac bona
hereditaria informare non curant, omnia
informantes et hereditates ad utilitatem re-
dictas, iure pro se vendicant oblinere, fra-
tres aut amicos ipsorum ad iudicia protra-
hentes et sic quislibet // paterfamilias lactus [49
hoc timore ac reparatione honorum se sub-
trahit et donorum excusatione, propter quod a-
torpore et frigida ratione extrahuntur et excita-
munt et bene laborantes et provocantes aliquid
commodum inde reportent, statuimus nostra
auctoritate, ut quicumque fratres vel amici, con-
sanguinei vel remoti utriusque sexus vel in vi-
cem separati fuerint vel divisi et hac separa-
tione vel divisione steterint vel III mentes in
facilitate, vel iudicium non provocantes,
nisi causa legitima allegetur, propter quam
sibi non obicit prescriptio, et repetitione et
vindicacione partis hereditatis fratris sui vel a-
mici pro prescripcione obiectam legitime
excludatur.

109. (ff). De furti occultacione et criminis prescripcione.

Cum furti et latrocinia propter levitatem cri-
minis et inflectionem seu formidacionem fere
pro delicto commisso opponendo per maleficas
interdum plurimum occultantur, ita, quod noti-
cia criminis in brevi non potest propagari et
sic quandoque furti remanent inspurca,

ut cum contra eos actio proponitur, per exceptionem
prescriptionis annuam volunt se tueri. In delecta-
tione itaque criminis decrevimus, ut si quis de
furtu aut latrocinio in iudicio accusatur, si peret
manens in una villa aut parochia, una audit
secum divina de domicilijs ipsorum, tunc obiectus
annuam prescriptionis procedit et habet locum
contra agentem de furtis; si autem ab invicem
actor et reus sunt distantes, non alia prescriptio
exceptionis agentem pro furto repellit, nisi tan-
tum biennialis et impotent sue fugicie omnes de-
sides et tenti, qui in sui dampnum recuperatio-
ne curaverint vigilare.

110. (78). *De fueris non habentibus annos discretionis.*

Si cuiuscumque fueri infirmos ante legitimam
etatem ad iudicia trahuntur super hereditaria-
questione et ob defectum etatis cum pectore libere con-
tari nequeunt, propter quod ex interlocutione iudicis
litis sunt. eadem usque ad etatem debitam illorum
fuerorum prorogatur et dilacione pendente aliqui an-
ni effluere consueverunt, quibus hunc fueris legit-
timam etatem accingentibus, si questio eadem ip-
sis immutatur, exceptio prescriptionis idem fueri
agentibus de se illorum annorum, quibus indu-
ciati fuerunt, opponere non valebunt, sed tantum
valebunt illorum dierum prescriptione, si qua a-
fuit ipsos vel ipsorum progenitores, antequam
fuerint primo ad iudicium super eadem cau-
sam vocati.

111. (79). *De prescriptionis distinctione.*

Cum realis distinctio personalis habeatur, inter
quas quedam persone libere ut virorum, aliarum
autem, ut mulierum minus agere libere possint in
iudicio super rebus in hereditatibus ipsis debitis
sive obligatis: propter quod statuimus, ut viris
50] et masculis prescriptio triennialis tantum curat, ||
indiviso vero VI anni propter fragilitatem sexus
in prescriptioe opponantur; mulieri autem ma-
ritate, cum non habeat sui ipsius liberam potes-
tatem propter maritum, X anni curant in fine

scripcione.

112. (80). *De calumpniarum preclusionione.*

Ut calumpnijs omnium malorum hominum omnis via precludatur, consueverunt plerum multum quidam diligiosi calumpniare viros innocentes de crimine homicidij committi ante multos annos querulose accusare, cuius probacio seu furgacio propter inestabilitatem facti facilis habere non potest. Unde statuimus, ut si quis de crimine homicidij vult agere accusare, currens fenum capitis sibi ieiunare et opponere | antequam tres III anni elabamur a die criminis committi hoc in iudicium deducat, alias III annis elapsis prebenti et agenti pro capite obstat exceptio prescripcionis obiectus.

42. (81). *De obstaculo prescripcionis.*

Franciscus deposuit querelam contra Gregorium, quod in ipsius hereditate posuit sepes et intra illos sepes omnes fructus, quos fecit et facere poterat, percepit; Gregorius respondit, quod idem Franciscus in eadem villa die ac nocte est et fuit in similitudinem ipso Gregorio per duos annos et locuit, nec ipsum unquam ammonuit unico verbo pro rebus predictis. Nos itaque attendentes desidiam seu fugam ipsius Francisci, declaramus in hoc casu ipsi Francisci tempore duorum annorum obstat || prescriptum.

43. (82). *De virginis tutela inbaptulata.*

Franciscus nepotem suam Luciam constitutam in etate in etate infantili orphanam cum bonis valentibus C mr. tenebant, seruandam in suam curam recepit; tempore vero procedente ipsam dum adhuc esset minor annis, de XX annis laxat maris maritavit. Deinde stans cum marito post III annos eadem Lucia pro bonis residuis restantibus ultra predictas XX marcas Francisco suo puerulo (s). | nicobonicony ||

44. (83). *De facilitate in prescripcione.*

Franciscus vendidit Gregorio hereditatem pro C mr. pro Gregorius IX mr. statim exsoluit, residuum pecuniam in certis terminis prouideat

se soluturum, et sic idem Gregorius per III ann. |
nos pacifice et quiete non totali solutione tenuit,
it et possedit predictam hereditatem. Demum
prope finem quarti anni idem Gregorius emptor
reliquam pecuniam offert se staturum et soluturum,
cum Francisco venditori; Franciscus vero nihil
et quirit, quod possit rescindere eandem vendi-
tionem, cum per tantum tempus non fuerit sibi
totalis solutio facta. Quapropter nos declaramus
et statuimus, propter quietam pacificam posses-
sionem habitam per III annos et per III menses,
predictam venditionem perfectam habere fir-
mitatem, obstante tanti temporis laxitate
et prescriptione.

45. (84). *De concessionis laxitate.*

Franciscus Gregorio mutavit XX mensuras
51] tritici, quos || pluries monitus non restituit; Gre-
gorius vero quesivit ab ipso Fran. quando sibi pre-
dictum triticum mutasset? respondit, quatuor
annos fuisse. Nos ipsi Fran. in proximis silentium
propter tanti temporis decursum.

46. (85). *De iudicii solutione, quae dicitur famanchre.*

Licet pro dimendo pauperum vexatione dudum
solutio dicta vulgariter trescesne, quae consueverat
iudici presidenti seu diffinienti aliquam causam
applicata, fuerit sublata et extincta, tamen eadem
solutio exquisito colore sub alio nomine, quod dici-
tur famanchre dinoscitur esse innovata, quae vi-
detur transcedere predictam solutionem. Unde circa
hoc modum imponere cupientes, | decernimus, quod
in causis hereditariis vel non hereditariis ultra
men magnis, iudex pretextu dictae solutionis fa-
manche ultra III^{or} grossos exigere et recipere non
presumant; in minoribus vero causis tantummodo
duos grossos exigendi habeat facultatem.

47. (86). *De fratrum sororum diuisorum hereditaria quae-
stione.*

Quamuis negotia mortuorum et finita quari con-
tra naturam difficile sit retractare, tamen refe-
runtur nonnulli, qui coloribus exquisitis mor-

lita et iuncta negotia motu proprio replicare, vide,
licet in hoc, quod aliqui fratres vel sorores cum
fratre suo ab invicem in bonis paternis separati et
divisi, tamen si contingat, quod aliquis eorumdem
fratrum in questione hereditaria accipiat contra se
sententiam diffinitivam. postmodum aliter ipsorum
accidentem. // presentiam allegat, se consensum et ad
eandem questionem compari illum, cuius intere-
rat, non nominatum, postulans ex hoc habere ean-
dem sententiam retractari et sic huiusmodi sen-
tenciam per hanc petitionem contrahit retractari.
Unde nos volumus, quod in huiusmodi litibus

(5) suis habeatur. Volumus, quod ubi
fratres vel sorores cum fratre suo fuerint ab invicem
in bonis paternis divisi et separati, si continge-
rit unum ipsorum in hereditaria questione con-
tra se diffinitivam sententiam reportare, alteri
eorum postmodum fuit interdicta sit potestas
infirmandi seu arguendi sententiam eandem, sed
pro parte hereditatis dimittat ipsam contingente
movendi questionem plenam habeant facultatem.
Si huiusmodi fratres vel frater cum sorore non
fuerint in bonis paternis ab invicem divisi et se-
parati, si sint quoad annos legitime etatis et
habentes plenam discretionem, volumus, quod in
hereditate, pro qua questio agitur vel venti-
lari speratur, per ministeriales, ut in alia con-
suetudine docetur, terminum citationis edictum
supra proportionatur, citando, quod si sit aliquis,
qui habeat vel possit habere aliquod ius in dic-
ta hereditate vel hereditatem, aut sua primo-
genitura interit, die proxima assignata veniat et
compareat ostensurus et defensurus, alias si post
talem citationem eo, cuius intererat, non con-
parente, diffinitiva sententia super eadem he-
reditate proferatur, cuiuslibet postmodum venienti
et valenti contrarium // sententiam arguere et replicare. [52]
seu impugnare, sit interdicta potestas, sed ipsam
sententiam decrevitur proportionem habere vicorum.

Cum in controversiarum processibus apud iustos iudi-
ces nil habeat mendicare vel favorem usurpare, li-
nus prevalere aut premium iusticiam pervertere, sed
gestent statuant in manibus equo libramine lau-
des appendentes, ut in concipiendis et ferendis sen-
tencijs solum deum habentes pro oculis ire velut
fame sue prodigij et persecutores ipsorum honoris
contra eorum conscientiam et iusticiam per gratiam
aut per sortes quisquam faciant partis in gratia-
mine. Propter quod statuimus, ut si aliquis de-
inceps iudex ordinarius vel delegatus, dei timore
postposito utique sententiauerit contra clientu-
lum alteri parti ipsam condemnando super he-
reditate aut alia re certa, iudicium dedicta, et
propter hoc pars dampnata ad superiorem ap-
pellat, et quia moris est in iudicio Polonicali
quod iudex et quo, cuius sententia per partem
imprugnatur, non prius vult nec tenetur suam
sententiam defendere; nisi prius per partem tres
marcarum aut pelles machine sibi assignentur,
ut paritudo in penis habeatur, si idem iudex vin-
catur per partem condemnatam, eidem pelles aut
III m. receptas cum pena pentnacesse sufficiens, nu-
bere suo adierario restituat, qui ad superiorem
in falsa pronuntiatione evocavit.

48. (88). *De rusticorum fura, qui furem inclamati non
insecuntur.*

Nagod villanus defecit quereham contra suos
vicinos villanos, quod cum equis tempore nocturno
no sibi fuerit subtrahis, idem Nagod cum instan-
cia requisivit et fecit eosdem suos vicinos villa-
nos, ut per vestigia eundem furem pro eodem e-
quo rehabendo, insequi ipsum adiuverent, villa-
ni vero insequi furem recusaverunt et ita Nagod
predictum equum amisit. Nos itaque in tali ca-
sa declaramus, predictos villanos ad solvendum
equum predicti Nagod condemnamus.

49. (89). *De digitorum mutilacione et iuramento.*

Prædictus conquestus est de Johanne, quod ipsum
III. digitis in manu gladio mutilasset, quod Jo-

hanne se fecisse negavit et fecit | Petrus pro ea-
dem militacione post annum elapsum satisfac-
cionem habere patebat, nos itaque in tali casu
eandem Pe. met tercium pronunciavimus in-
noturum, quod predictam militacionem III. et
sigillorum habuit a Johanne.

50. (90). *De pene qui in iudicio silentium reprobatur.*

Petrus agebat contra Johannem iudicem, quod
in causa, quam coram ipso habuit, iniustam et
iniquam sententiam contra ipsum promulgavit,
a qua sententia tulit, eundem iudicem, non pro-
vocavit vulgariter menavit. Nos itaque huius-
modi sententiam iudicis, quod non fuit aliqua
provocacione suspensa, solonice menagone, de-
claravimus transiisse in rem iudicalem, predic-
tum Pe. || ad penam plebitam condemnantes, a. [53]
lias pro iudicibus expressam.

51. (91). *De silentij probacione ex parte hereditatis.*

Palco pro hereditate agebat contra Henricum,
Henricus opposita longi temporis prescriptione, ip-
sam prescriptionem, ut debuit, probavit. Iudex
vero ipsum Henricum absolvit ab eadem impeti-
cione, silentium Falconi imponendo. Post hec me-
meis iunior frater Falconis, Nicolaus, refricat et
innovat eandem questionem. Nos itaque finem
libus imponentes, declaravimus, Nicolaum fra-
trem iuniorem predicti Falconis non esse audien-
dum et et (i) sententiam iudicis dicimus trans-
iisse in rem iudicalem.

52. (92). *De iurisdictione patrum in molendinatore.*

Franciscus et Henr. III. patres habentes unum
molendinatore, Henr. tercius frater pro quibus-
dam molendinatoris excessibus coram iudice
dato et electo, debito modo ipsum molendina-
torem iudicare precepit. Demum Palco alter su-
perueniens conqueritur de Henr. quod ipsius
molendinatore iudicasset et condemnasset.
Nos itaque attendentes, licere cuilibet de iure
preceptum suam iniuriam, declaravimus predic-
tum Henricum iustum et bene iudicasse.

54. (93). *De concessi destructi equi compositione.*

Nicolaus deposuit querelam de hathia, quod licet equum suum commodasset seu concessisset ad certam viam tanquam amico, tamen hath. eundem equum sibi restituit claudicantem; hath. vero respondit fide bono eundem equum tanquam proprium se equitasse et servasse || nec sciret, unde sibi veniret eadem lesura. Nos autem declaramus in tali casu predictum equum infra duas septimanas quiete absque aliquo labore per eundem hath. observandum. Qui equus infra predictum tempus si non convalescit, tunc pro eodem pro eodem (1) equo, prout amicabilem, liber poterit, componere licebit.

100. (94). *De fideiussoribus solucione.*

Nicolaus hath. mutavit X. mo. pro quibus Laurencius sibi dedit fideiussorem et post aliquos dies idem hath. debitor ipsi Nicolay creditori in absentia Laurencij fideiussoris pecuniam eandem persolvit et debebat. Ipse vero precedente predictus Nicolaus creditor Laurencium fideiussorem pro predicta pecunia traxit ad iudicium. Et quia idem fideiussor in iudicio constitutus asserbat, predictam pecuniam per prefatum hath. debitorem principalem fuisse persolvitam, nos decernimus in tali casu probandum, factam fuisse solucionem.

107. (95). *Milites non emant scultecias.*

Cum officium sculteorum semper servile existat et ad multum dominorum suorum stare et facere iure debeantur, indecens est, ut maiores aut potentiores persone in scultecias aliquas quam ipsarum villarum sui domini assumantur. Idcirco visum fuit nostris baronibus, ut nullus miles aut alius quicumque illustris emat aut acquirat sibi sculteciam, preter illius aut possessionis sui domini vel fratris voluntatem, factam autem contra hoc statutum ipsam decernimus irritam et inane.

53. (96). *De mortuorum amercionem dandi.*

Abusiva consuetudo nascitur ex obsequio,
quod cum aliqui rationes de hac re adque
prole decidunt, ipsorum bona mobilia et immobili-
lia nomine fuere eorum consueverunt occupari.
Unde nos eandem abusivam consuetudinem repro-
bantes, statuimus, quod de bonis eorundem deci-
dendum, si tantum reperiantur in eis, talis pro-
marca cum 1/2 duabus dandis ecclesie parochiali
comparetur; reliqua vero bona ad fratimores con-
sanguineos vel affines cessante quolibet inspec-
tione deserviantur.

79. (97). *De fueroium porcione mortua matris.*

Ex communi usu in regno nostrorum observa-
tur, quod moriente matre bonorum omnium fuere
eri a patre ipsorum tollunt medietatem, propter
quod sepe contingit, filios etate iuvenili eis in
parte amittere bona leuata a patre et ammodo
propter ingratitudinem factam patri, patrem
non succurrere filiis ad inopiam vergentibus,
et sic ex tali diuisione pars utraque sentit
incommodum et rehortat. Visum existit nobis
et nostre militie, ut matre moriente filij non
non (v) petant bonorum obsequium ex linea
paterna aliquam a patre porcionem, antequam
ad secundas nuptias conuolabit, nisi hunc
velut fame suo prodigis bona et hereditates
illas communes inoleuit || dissiparent.

101. (98). *De muliere et dote matris.*

Statuimus, quod maritus mortui uxoris circa
donacionem et dotem et quolibet paraphernalia
in pecunijs, gemmis, lapidibus et vestibus ex,
tantibus debeat remanere, ipsa autem mor-
tua ad fueros, si ipsas habuerit, predicta om-
nia deuoluatur. Que mulier habendo fueros,
si alium virum nupserit vel voluerit recipere,
decreuimus, quod eandem dote et parafernalia
non omnia bona parafernalia integre cum
eius mortui uxoris vel matris
matrem, in quocumque alio casu
etque alio in quocumque alio casu

et residua aliorum suorum honorum medietate mar-
nitum accipiat iuxta suam voluntatem.

102. (99). *De dotalicio domicello.*

Ceterum statuimus, dum aliqua domicella
moritur, dos sine dotalicio in pecunia parata
sufficiat, quod in presentiam amicorum att-
quebatur, bona vero hereditaria coram regia ma-
iestate debet assignari.

59. (100). *De homicidio.*

Laurentius conqueritur de charlino, quod in-
venem sibi interfecit, charlinus respondit, quod
Laurentius non fuit legitimo matrimonio sine
thoro procreatus, ex eo, quod assererat, ipsum es-
se filium mulieris magabunde. Nos in tali et simi-
li casu dicimus casum matris exsolvendum seu
obtinendum.

55. (101). *De repressa homicidij et pena iudicis.*

Licet antiquitus fuerit observatum, quod sine
55] tho alium sine thorem occidendo, soluto tribus
marcis propterea et pena homicidij liberabatur,
tamen quia huiusmodi pena non sufficiebat ad
debitam coercionem, inde nos statuimus, quod
sine tho alium occidens sine thorem pro pena ho-
micidij castellanie, in qua homicidium commi-
sum fuerit vel ei, cui ius persuasit, III^{or} marcas,
consanguineis vero sine amicis proximioribus VI
mar. decrevimus persolvendas. Cui homicida si
non fuerit in solvendo, captus pena capitali
finiatur.

56. (102). *De occisore et suis complicibus.*

Item si plures, fuita III vel IIII de homicidio
alicuius his antiquitus per iuramentum accusa-
tores omnis homicidij finiantur, nos tamen hu-
iusmodi iuramentum restringentes, statuimus,
quod unus tantummodo per iuramentum acto-
ris de homicidio contempnitus et finietur,
consortes vero priusdem accusati, per proprios et
ydoneos testes de homicidio et vulneribus se le-
neantur expurgare, alias deficiente expurga-

ciue pūmūtur.

57. (103). *De morte casuali.*

Ceterum quicumque morte casuali et inopina-
ta contingat aliquem de hac luce migrare, puta
de arbore cadente vel in ripa submergendo ac
alio quouis modo statimur, quod pro tali ho-
mine si decedente nulla questio penitus maiori-
tur. Item dum ignoratur, quis commisit homi-
cidium, decreuimus, quod castellania de hoc
non moueat aliquam questionem || sed consan-
guinei proximiores culpabilem inquirentes,
causam, dum fouerint, prosequantur iuxta

58. iuris formam; ut violenta audacia refrene-
tur, statuimus, quod dum miles facem sibi
militem occiderit, pro capite LX mar. pro mu-
tilacione vero cuiuslibet membri XXX, et pro
simplici ulnere XV mar. solvere teneatur.

60. (104). *De hijs, qui infames habeantur.*

Sunt nonnulli, qui per inobedientiam victum
longi temporis breui hora concipientes, assumunt sibi
extra propria occasionem dinagandi saltem formidi-
ne prene retrahantur. Statuimus; quod saliter di-
uagantes et rapinas mittentes, quibuslibet bo-
nis eorum, que habent, in ipso facto sint priva-
ti; et sic contingerit | huiusmodi fugitivos et di-
uagantes nostre gratie reconciliare, volumus
nichilominus, quod inter suos fratres ut infame-
nes habeantur.

78. (105). *De expeditionis stationibus.*

Expediit rei publice, ut subditi in quiete ui-
uantur et quod nulli nocent et in iuribus suis
commisceant. Quidam preterientes ista velutile,
qui transgressores, quod cum per terras proprias
pergunt ad expeditionem, quasi hostes inuidentes
infinita bona, dampna pauperibus etiam pluri-
ma quasi hostibus erogare non obmittunt, per
que terre nostre maxime deuantantur. Volentes
itaque hunc periculo de remedio oportuno pro-
uidere, || statuimus, ut quocienscumque ad expe-

ditionem per terras nostras fit progressio, nullis
 stacionem faciat in villa nec in campo, nec
 rapinas in equis, pecudibus, pecoribus seu in
 alijs rebus committat, sed solum habulium mode-
 rate luncu recipiat pro suis equis, et staciones
 faciant de lignis, in sibiris, gajis aut ribetis in-
 cis et receptis et ex hoc edificia villarum intac-
 ta consistant. Melius temerarius huius statuti vio-
 lator contrarium fecerit, domino illius aut cui
 dampnum est illatum, dampnum resarciat
 iuxta suum sacramentum super ablatis presti-
 tum cum pena in violatione statuti pro nobis
 cadet.

61. (106). *De ministerialibus ad occisum in villa vo-*
calis.

Consuetudine iniquissima ministerialium
 observatum existit, quod dum aliquem in
 una occisum vocabuntur, ipsum prestibus, in
 quibus fuerat occisus, iure ipsorum, quod ipsi
 nominant Novanne, exfoliabant. Unde cum
 afflictis non sit addenda afflictio, eisdem mi-
 nisterialibus prohibemus decetero quoslibet oc-
 cisos spoliare seu exuere, sed tantummodo uni-
 co grosso contententur, quem decrevimus eis plu-
 rum pro labore per eum, qui ad aliquem occisum
 procuraverit eos evocari, donec de eodem ho-
 micidio questio taliter fuerit diffinita.

Abusiva consuetudine nocitur esse observatum (96).
 Actor provocat ad causam reum citari (55).
 Ad prohibendam hinc inde laxitatem (10).
 Aliquis excolens et seminans (45).

Berolitus deposuit querelam contra Andream (64).

Ceterum quicumque morte casuali (103).
 Ceterum statim, dum aliqua domicella (99).
 Conrado domum vendicabat a Dominico (67).
 Consuetudine iniquissima ministerialium (106).
 Contingit etiam, quod dum aliqui (2).
 Contingit sepius, quod Re. citat To. (53).
 Crebra altercatione inter nostros subditos (6).
 Cum actor forum rei indigne (52).
 Cum alii III. boues violenter (46).
 Cum aliquis arguit seu provocat (48).
 Cum expiratione subditorum (73).
 Cum furta et latrocinia (77).
 Cum in causarum processibus (87).
 Cum nullus iure suo debeat defraudari (14).
 Cum officium scultorum (95).
 Cum omnes constitutiones et statuta (5).
 Cum omnes dissensiones et discordie (76).
 Cum prescriptio propter sequicium (75).
 Cum realis distinctio personalis (79).
 Cum secundum statuta sanctorum decreta (22).
 Cum usurarum voragine (18).

Exidius deposuit cum querela (68).
 Et licet canonica sancio (34).
 Et licet lex tam novi quam veteris testamenti (38).
 Ex communi iure in regno (97).
 Ex lege imperiali clara luce (50).
 Expediit reipublice, ut subditi (105).
 Experientia nos edocuit, quod quandoque (54).

Faleo pro hereditate agebat (91).
 Filius nondum emancipatus (11).

(Finem) libris imponere subscriptis (58).
Flebilis querela repius recipimus (31).
Franciscus deposuit querelam contra Gregorium (81).
Franciscus et Henricus III fratres de hereditate (92).
Franciscus Gregorio militavit XL annos (84).
Franciscus nupem suam ducit (82).
Franciscus vendidit Gregorio hereditatem (83).

In percussione militum et aliorum (36).
Item Beroldus contra Andream deposuit (65).
Item cum aliquis pro hereditate (41).
Item Aquilinus conquestus est (59).
Item Martinus deposuit contra Nicolaum (27).
Item Jo. Johannem transit ad iudicium (61).
Item pro cursu seu violenter recepti (47).
Item si plures, fratres III. et III. de homicidio (102).
Item si quis propria auctoritate (44).
Item ut faciamus vero iuramentum (24).
Item militat. Quiddam ex nostris nobilitate (7).

Laurentius conquestus de Martino (100).
Licet audientibus fuerit observatum (121).
Licet in pluribus casibus celeritas (56).
Licet pro redimenda pauperum (85).

Martinus conquestus de Nicola (26).
Thibiti pro anno aliquo vel aliter (49).

Nagod militans deposuit querelam (88).
Nicolaus deposuit querelam de Martino (93).
Nicolaus Martinus militavit X. annos (94).
Nobilitatis scripta ex propositis (59).

Recepimus, apud Helms inscriptum (60).
Per experientiam iudicium (66).
Recebat regem contra Johannem iudicem (90).
Recebat conquestus est de Johanne (89).
Plerumque fit, quod aliqui (1).
Possibilitas rationis hoc dicit (39).

Preterea cum in deliberatione (30).
 Preterea de villanorum (pastore) deposuit liquidus (71).
 Preterea dum domina contra melodarium (28).
 Preterea se. contra Johannem deposuit (62).
 Preterea pena, quae consuevit nostro fisco (4).
 Preterea quandoque presidentes (40).
 Preterea quia per frequentem (3).
 Preterea ut calumpniis via precludatur (57).
 Propter consuetudinem notitiam esse observationum (25).

Quamuis negocia mortua et finita (86).
 Quicquam deposuit liquidus contra Falconem (70).
 Quicquam Petrus deposuit de Johanne (63).
 Quia cuiuslibet summa defensio (19).
 Quia ex multiplicitate iudicium (20).
 Quia filii cum patribus iurisdictione (12).
 Quia omni, praesertim quod omnes laugit (13).
 Quia plerumque habentes iurisdictionem (23).
 Quia victus victori tenetur satisfacere (8).
 Quidam de ipsorum audacia (33).
 Quoniam ex modo citationis (29).
 Quoniam omnis similitudo verborum (35).

De vera non solum a malo (51).

Saepe contingit, ut quidam de militari proteritia (16).
 Si cuiuscunque fueri impubes (78).
 Similiter infantibus ad duodecem (74).
 Statuendo decrevimus, quod si aliquae plantationes (43).
 Statuimus, quod dum aliquis (24).
 Statuimus, quod marito mortuo (98).
 Statuimus, quod pro qualibet arbore (42).
 Sunt nonnulli, qui per indiscretionem (104).

Ut calumpniis omnium malorum hominum (80).
 Ut dominarum habitatio (17).
 Ut in rapinis aut in figuracionibus (15).
 Ut noxius ludus sortiliorum abiciatur (9).
 Ut penarum distinctio et legitima diuisio (37).

7
 Ut quilibet alium indecentem iugilem conservare (32).
 Ut viri famosi et iuste iurantes (32).

S. 50.

10.8.1952. J. J. J. J.

